
Projekto „ES šalių švietimo sistemų efektyvumo ir
našumo analizė naudojant antrinius didelės
apimties duomenis“ rezultatai.

Kaip sukurti (ne)efektyvią švietimo sistemą?

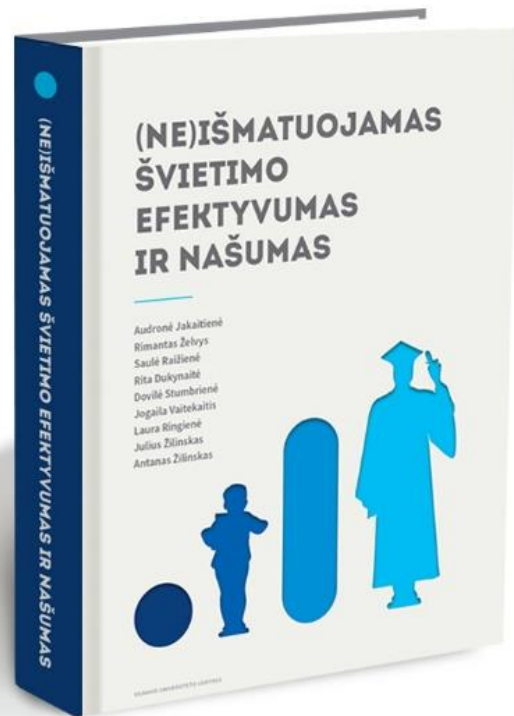

Prof. Rimantas Želvys

Panevėžys, 2022 m. gruodžio 8 d.

(NE)IŠMATUOJAMAS ŠVIETIMO EFEKTYVUMAS IR NAŠUMAS

Audronė Jakaitienė • Rimantas Želvys • Saulė Raižienė
Rita Dukynaitė • Dovilė Stumbrienė • Jogaila Vaitekaitis
Laura Ringienė • Julius Žilinskas • Antanas Žilinskas

AUTORIAI

Prof. dr. **Audronė Jakaitienė**

Prof. habil. dr. **Rimantas Želvys**

Prof. dr. **Saulė Raižienė**

Dr. **Rita Dukynaitė**

Dr. **Dovilė Stumbrienė**

Jogaila Vaitekaitis

Dr. **Laura Ringienė**

Prof. dr. **Julius Žilinskas**

Prof. habil. dr. **Antanas Žilinskas**

TYRIMO TIKSLAS

- Švietimo sistemų efektyvumas, vertinant **mokinių pasiekimus**, pakankamai dažnai atsiduria mokslininkų dėmesio centre.
- Švietimo sistemų našumas analizuojamas rečiau, o bandymas susieti efektyvumą ir našumą kol kas įgyvendintas tik keliuose tyrimuose.
- Švietimo sistemų efektyvumui ir našumui **prieinamumo ir nešališkumo** požiūriu taip pat skirta gerokai mažiau tyrimų.
- Tačiau **švietimo misija negali būti įgyvendinta, jeigu švietimas nėra prieinamas visiems ir yra ribojamas socialinių ir asmeninių veiksnių.**
- Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, ar Lietuvos švietimas yra pakankamai prieinamas ir nešališkas.

ŠVIETIMO PRIORITETAI

UNESCO, EBPO ir kitų organizacijų dokumentuose kalbama apie du svarbiausius švietimo prioritetus:

- **socialinį teisingumą**
- **kokybę visiems ir ugdymo rezultatų gerinimą.**

Socialinis teisingumas (*angl. equity*) švietime pasireiškia dvejopai:

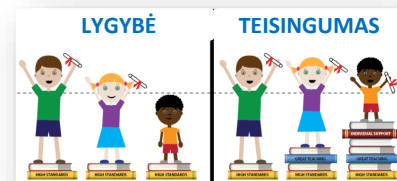
- per **prieinamumą** (*angl. access*) bei **įtrauktį** (*angl. inclusion*)

Prieinamumas – baziniai minimalūs išsilavinimo standartai prieinami kiekvienam asmeniui

- per **nešališkumą** (*angl. fairness*).

Nešališkumas – asmeniniai ir socialiniai veiksniai neturi sudaryti kliūčių mokymosi sėkmei (Kyriakides et al, 2018)

KOKYBĖS PROBLEMA

„Joks švietimo tikslas neturėtų būti laikomas pasiektu, jei jo nepasieks visi, įskaitant ir socialiai remtinus asmenis, ypač turinčius negalią. Svarbu užtikrinti, kad niekas neliktų nuošalyje“ (UNESCO, 2016)

Lietuvoje diskusijose apie švietimo būklę dominuoja švietimo **kokybės** problema.

Tačiau apie švietimo **kokybę** dažnai sprendžiama tik pagal tarptautinių didelės apimties mokinių pasiekimų tyrimų rezultatus.

Pagrindinis dėmesys skiriamas Lietuvos vietai tyrime dalyvavusių šalių „reitingų“ sąrašė. Tačiau šie tyrimai pateikia daug daugiau informacijos negu tyrime dalyvavusių mokinių pasiekimų vidurkis.

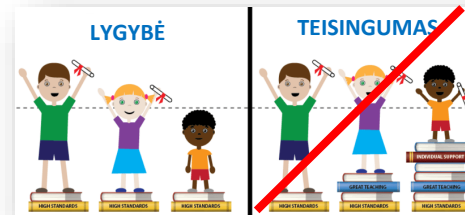

ŠVIETIMAS VISIEMS

Tarptautinių tyrimų ar brandos egzaminų rezultatai negali būti vieninteliu švietimo efektyvumo matu. Vargu ar galima teigti, kad šalies švietimo sistema veikia efektyviai, jei:

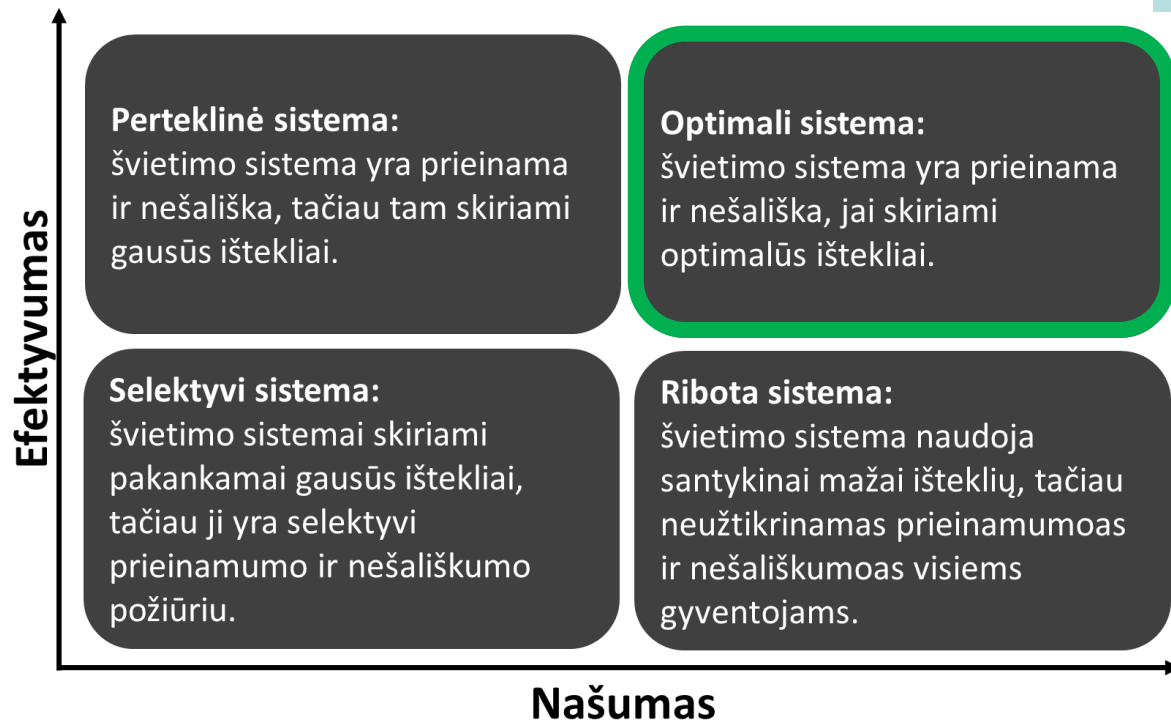
- aukšti tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų rezultatai parodo ne visų, o tik dalies mokinių pasiekimus;
- skirtumai tarp mokinių pasiekimų šalyje yra dideli.

Pasiekimai ir **prieinamumas** yra tarpusavyje susiję. Tikėtina, kad, apribojus švietimo prieinamumą silpniau besimokantiems mokiniams, pagerės ir tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų arba brandos egzaminų rezultatai.

ŠVIETIMO SISTEMŲ MODELIAI

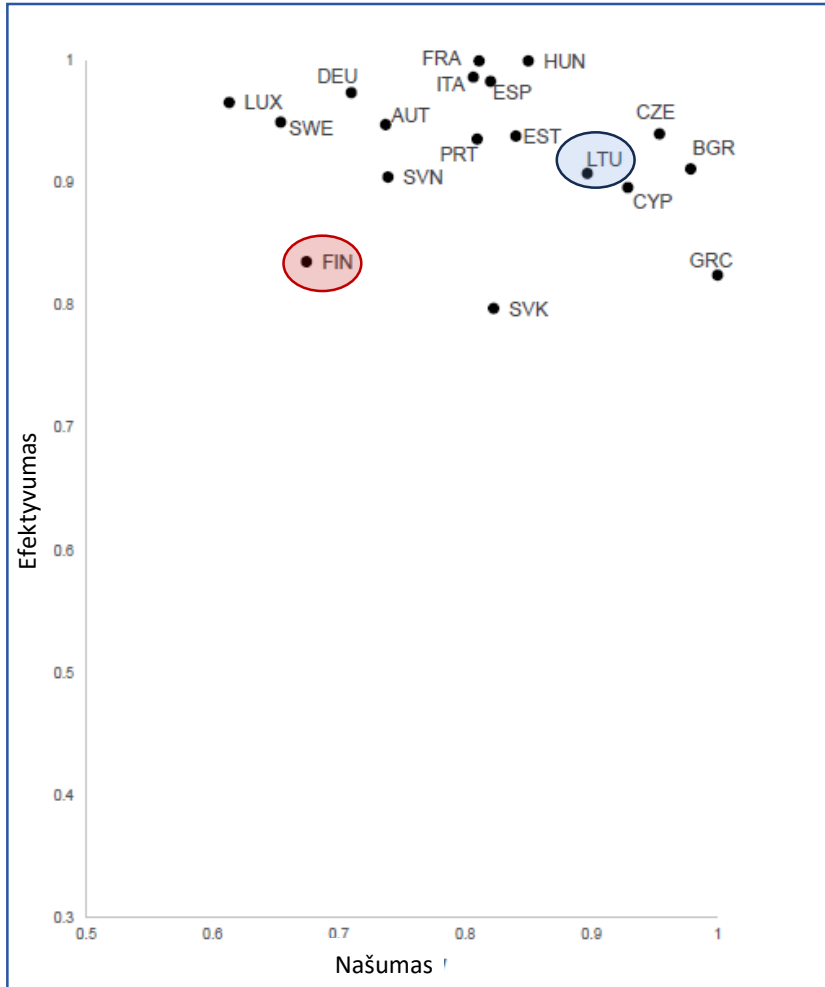
Prieinamumo ir nešališkumo aspektu

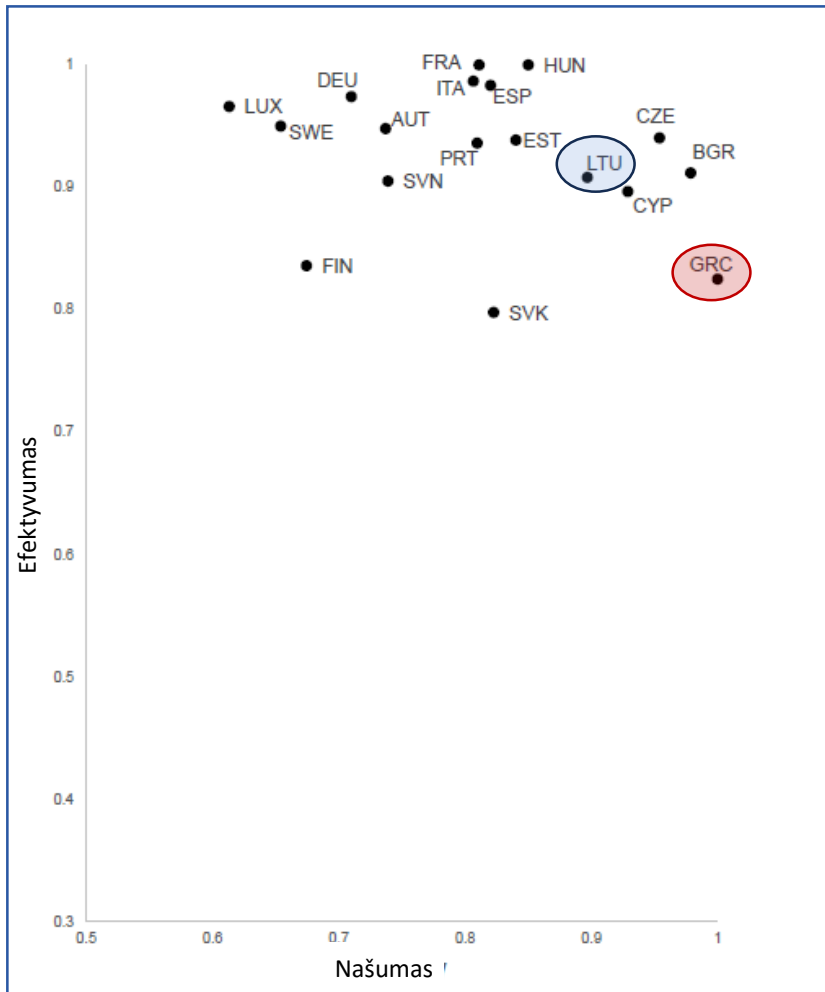

Selektyvi sistema būdinga **Suomijai**:

- vaikui auginti skiriama subsidija, kurią tėvai savo nuožiūra gali panaudoti ugdymui ikimokyklinio ugdymo įstaigoje arba namuose;
- ikimokyklinio ugdymo įstaigas lanko tik 68 proc. vaikų, nemažai tėvų renkasi ugdymo namuose variantą (Sakkinen, Kuoppala, 2016).
- Priešmokyklinis ugdymas nuo 6 metų yra privalomas, todėl priešmokyklinio ugdymo įstaigas lanko visi vaikai.
- Suomijos sistemą selektyvia daro tėvams suteikta pasirinkimo teisė.

ISCED 0. IKIMOKYKLINIS IR PRIEŠMOKYKLINIS UGDYMAS

Ribota sistema būdinga Graikijai:

- nepasižymi dideliu efektyvumu ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo požiūriu, tačiau naudoja santykinai mažai išteklių.

Lietuvos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo sistemos efektyvumo ir našumo lygis šiek tiek aukštesnis už vidutinį.

- Šiuo metu siūloma priešmokyklinio ugdymo ankstinimo reforma galėtų padidinti švietimo prieinamumą.

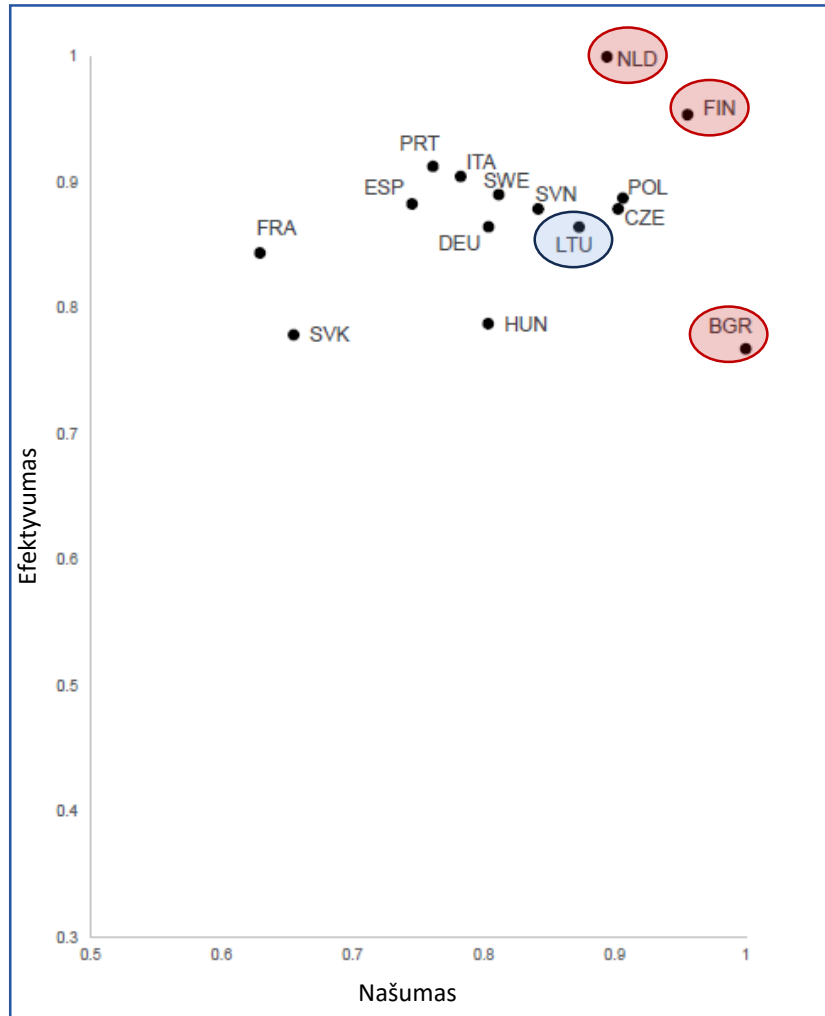
ISCED 1. PRADINIS UGDYMAS

Optimali sistema būdinga **Nyderlandams** ir **Suomijai**.

- Tarp posocialistinių šalių optimalia sistema pasižymi Lenkija ir Čekija.
- Nuo jų nedaug atsilieka Lietuva ir Slovėnija. Lietuvos pradinio ugdymo efektyvumo ir našumo rodiklis, palyginti su kitomis analizuotomis ES šalimis, yra artimas vidurkiui.

Ribota sistema būdinga **Bulgarijai**.

- Slovakija ir Vengrija taip pat nepasižymi dideliu pradinio ugdymo efektyvumu, tačiau skiria šiek tiek daugiau išteklių už Bulgariją, todėl jų našumo lygis žemesnis.

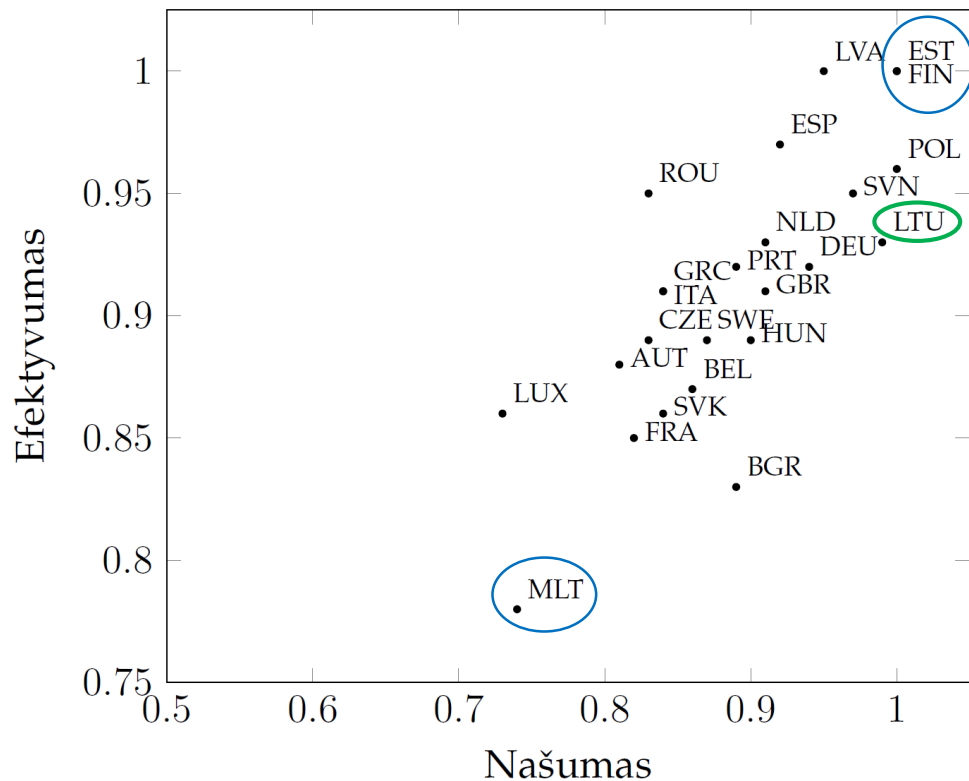
ISCED 2. PAGRINDINIS UGDYMAS

Optimalus pagrindinio ugdymo modelis, pasižymintis aukštu efektyvumo ir našumo lygiu, būdingas Estijai ir Suomijai.

Žemiausiu efektyvumo ir našumo rodikliu tarp ES šalių pasižymi Malta.

- Palyginti su kitomis šalimis, Maltai būdingas santykinai žemas nedarbo lygis ir ankstyvas jaunimo įsitraukimas į darbo rinką.
- Išplėtotas turizmo ir paslaugų sektorius, dažnai nereikalaujantis itin aukštos kvalifikacijos, skatina jaunimą gana anksti palikti mokyklą ir pradėti darbinę veiklą.

Lietuvos pagrindinio ugdymo efektyvumo ir našumo lygis yra šiek tiek aukštesnis už vidutinį ir panašus į Jungtinės Karalystės, Vokietijos ir Nyderlandų.

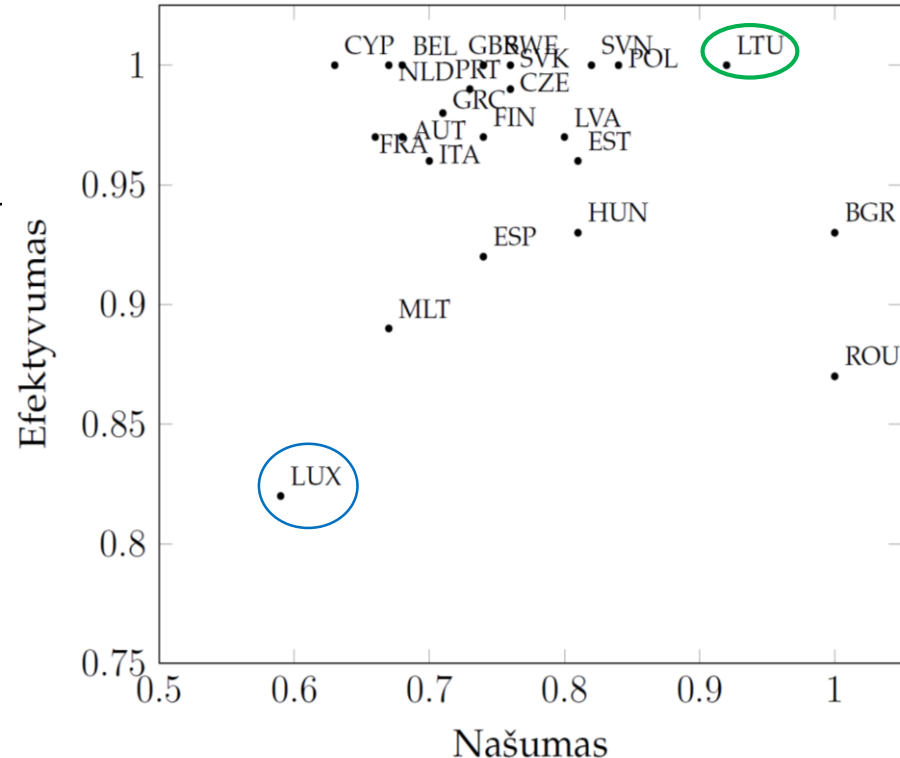
ISCED 3. VIDURINIS UGDYMAS

Vidurinio ugdymo segmente **optimaliu** prieinamumo ir nešališkumo lygiu pasižymi Lietuva.

- Nors efektyvumo lygis yra panašus į kitų šalių, kuriose vidurinę mokyklą baigia daugiau negu 90 % mokinių, Lietuvos švietimo sistema yra našesnė, t. y. pasiekia šį rodiklį mažesnėmis sąnaudomis.
- Didesniu našumu pasižymi tik Rumunija ir Bulgarija, tačiau šios šalys gerokai nusileidžia Lietuvai efektyvumo prasme.

Žemu efektyvumu ir našumu pasižymi Liuksemburgo švietimo sistema.

- Mokinio finansavimas Liuksemburge yra didžiausias ES, tačiau vidurinės mokyklos 2014 m. nebaigė 12,4 % mokinių.
- Apie 60 % mokinių paliekami antramečianti (77 % vidurinėse profesinėse ir 33 % bendrojo ugdymo mokyklose).
- Programos įsisavinimą apsunkina trikalbė mokymosi sistema, didelę įtaką daro socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai bei migracijos veiksniai.

ŠVIETIMO
EFEKTYVUMAS
IR NAŠUMAS

GERĖJA AR BLOGĖJA
MOKINIŲ PASIEKIMAI?
MATEMATIKA
LIETUVIŲ KALBA IR
LITERATŪRA

DUOMENYS

Duomenų šaltinis: Švietimo informacinių technologijų centras (dabar – Nacionalinė švietimo agentūra)

Nuasminti duomenys gauti 2019 m. vasario mėn.

PUPP ir VBE lietuvių kalbos ir literatūros egzaminų rezultatai:

1 ciklas: 2011–2012 -> 2013–2014

2 ciklas: 2012–2013 -> 2014–2015

3 ciklas: 2013–2014 -> 2015–2016

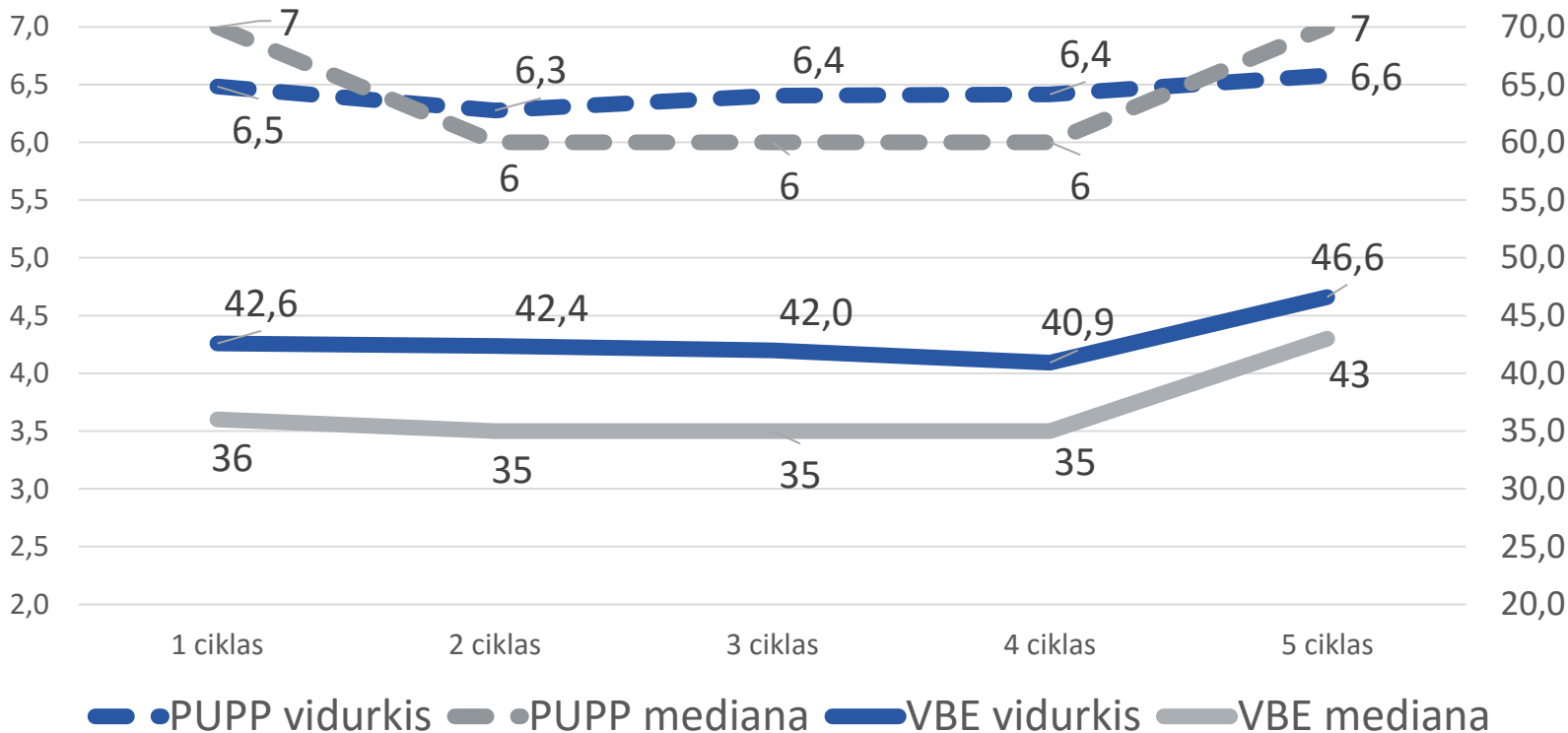
4 ciklas: 2014–2015 -> 2016–2017

5 ciklas: 2015–2016 -> 2017–2018

Mokinių ir mokyklų konteksto duomenys

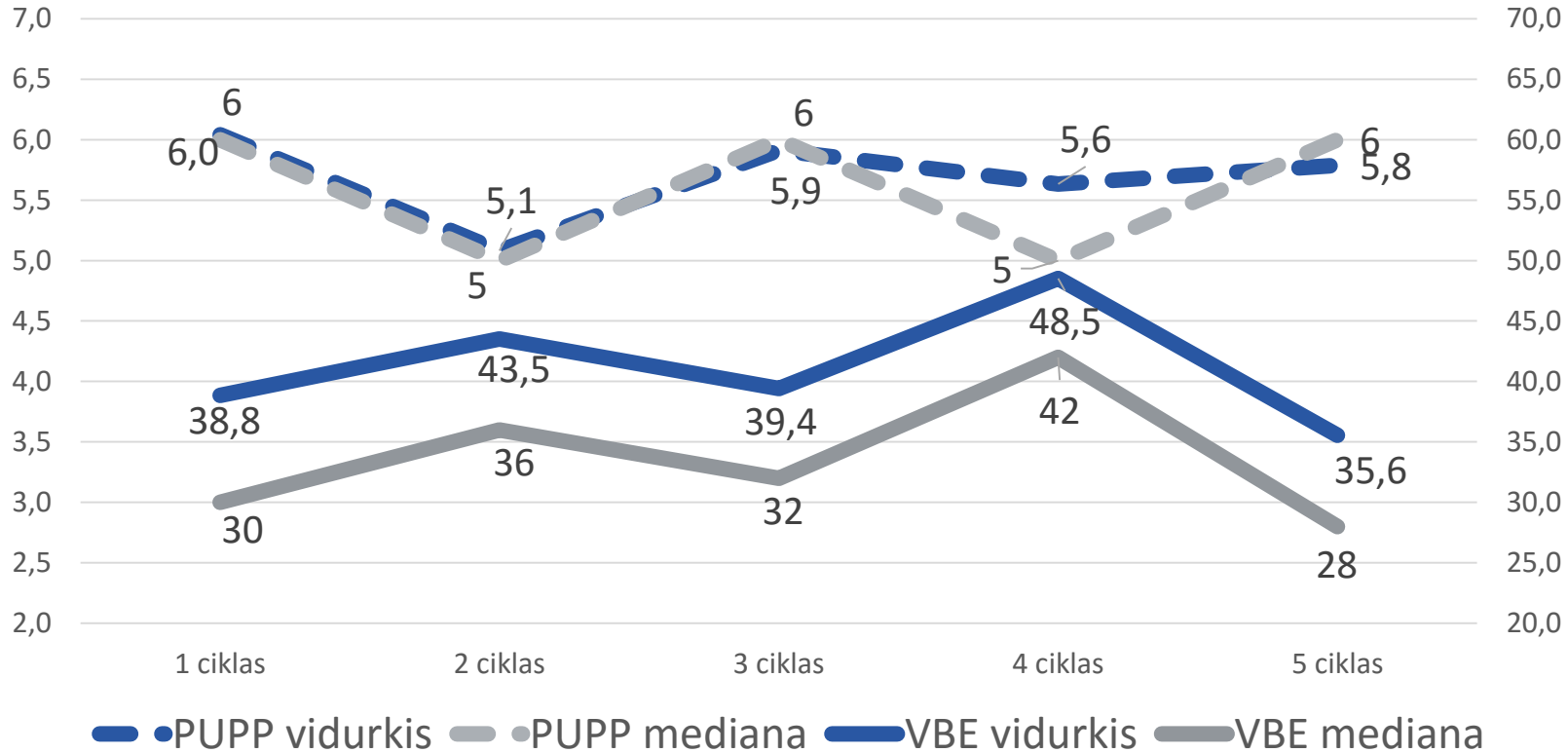

LIETUVIŲ KALBA IR LITERATŪRA: VBE ir PUPP

MATEMATIKA: PUPP IR VBE

ŽINGSNIAI, VEDANTYS Į NEEFEKTYVIĄ ŠVIETIMO SISTEMĄ

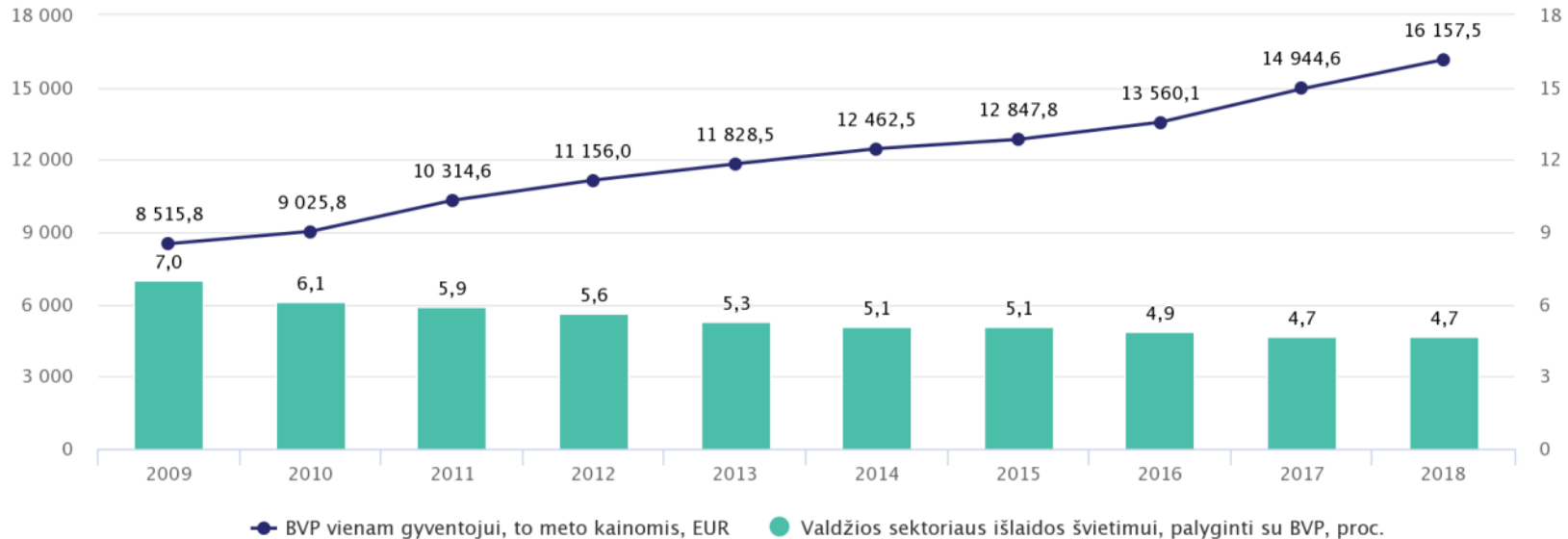
- Nuosekliai mažinti švietimo finansavimą
- Kuo trumpiau mokytis(s)
- Rengti kuo menkesnio išsilavinimo mokytojus
- Sukurti pedagogų trūkumo situaciją
- Ignoruoti mokslinius tyrimus ir ekspertų išvadas

NUOSEKLIAI MAŽINTI ŠVIETIMO FINANSAVIMĄ

BVP vienam gyventojui,
to meto kainomis, EUR

Išlaidos švietimui,
palyginti su BVP, proc.

KUO TRUMPIAU MOKYTI(S)

- Lietuvos mokslo metų trukmė (168 dienos pagrindinėje mokykloje) yra viena iš trumpiausių EBPO šalyse (vidurkis - 184 dienos), dažnai daromos pertraukos, įskaitant beveik trijų mėnesių vasaros atostogas (EBPO, 2017)
- Moksliniais tyrimais įrodyta, kad dėl ilgos pertraukos vasarą galimas didelis mokymo(si) rezultatų nuosmukis, kuris gali prilygti vienam nenutrūkstamo mokymo mėnesiui (EBPO, 2017).
- Privalomojo ugdymo ciklo pabaigoje Lietuvos mokiniai būna gavę gerokai mažiau privalomo mokymo(si) laiko valandų nei jų bendraamžiai ES ar EBPO šalyse ir tas skirtumas sudaro maždaug metus mokymo(si) laiko (6 577 ir 7 540 valandų) (EBPO, 2017).

KUO TRUMPIAU MOKYTI(S)

RENGTI KUO MENKESNIO IŠSILAVINIMO MOKYTOJUS

- Tyrimai rodo, kad efektyvų ugdymą bene labiausiai lemia aukšta mokytojo kvalifikacija.
- Kuo aukštesnė darbuotojo kvalifikacija, tuo labiau jis geba dirbti savarankiškai ir tuo mažesnė būtinybė jį kontroliuoti.
- Šalių, kuriose mokytojai yra aukštos kvalifikacijos specialistai, mokyklos pasižymi didesniu savarankiškumu ir novatoriškumu.
- Daugumoje Europos šalių mokytojas privalo būti įgijęs magistro laipsnį.

Ikimokyklinis ugdymas	Pradinis ugdymas	Pagrindinis ugdymas	Vidurinis ugdymas
Islandija Italija Portugalija Prancūzija	Islandija Italija Portugalija Prancūzija Čekija Estija Kroatija Slovakija Slovėnija Suomija Švedija Vokietija	Islandija Italija Portugalija Prancūzija Čekija Estija Kroatija Slovakija Slovėnija Suomija Švedija Vokietija Ispanija Lenkija Liuksemburgas Vengrija	Islandija Italija Portugalija Prancūzija Čekija Estija Kroatija Slovakija Slovėnija Suomija Švedija Vokietija Ispanija Lenkija Liuksemburgas Vengrija Austrija Belgija Danija Nyderlandai Rumunija Turkija

SUKURTI PEDAGOGŲ TRŪKUMO SITUACIJĄ

- Mokytojai Lietuvoje yra gerokai vyresni nei vidutiniškai EBPO šalyse ir ES (EBPO, 2017).
- Vidutinis mokytojų amžius yra 48,1 metų pradinio ugdymo pakopoje ir 48,9 metų pagrindinio ugdymo pakopoje (EBPO, 2017).
- Reorganizavus pedagogus rengusį universitetą, jo funkcijas turintiems perimti kitų universitetų pedagogų rengimo centrams prireiks laiko kompensuoti atsiradusį vakuumą, o lygiavertės infrastruktūros šalies pedagogų rengimo sistema greičiausiai niekada nebeturės.
- Įvedus kadencijas ugdymo įstaigų vadovams, pasijuto ne tik mokytojų, bet ir vadovų trūkumas, kadangi toli gražu ne visi į vadovus galėję pretenduoti pedagogai yra linkę nuolatinio darbo sutartį pakeisti į terminuotą.

IGNORUOTI MOKSLINIUS TYRIMUS IR EKSPERTŲ IŠVADAS

- „ŠMM trūksta atskiros įstaigos, kuri atliktų mokslinius tyrimus arba „žinių tarpininko“ vaidmenį, kad formuojant politiką būtų galima reguliariai remtis išorės moksliniais tyrimais“ (EBPO, 2017).
- 2001 m. buvo reorganizuotas Pedagogikos institutas, 2018 m. – Lietuvos edukologijos universitetas.
- Mokslo regresas akivaizdus – nuo mokslinio tyrimo instituto iki kelių doktorantūros vietų Vilniaus universitete, kuris turėtų tapti pagrindiniu pedagogų rengimo centru Vilniuje.
- Pagrindiniais švietimo ekspertais yra tapę politikai ir verslininkai, pvz., R. Karbauskis – mokyklų tinklo optimizavimo, R. Dargis – specialistų rengimo klausimais. Verslininkė J. Blažytė žino, kaip spręsti visas švietimo problemas.
- Švietime daromi voliuntaristiniai sprendimai ir inicijuojamos iš anksto nesėkmei pasmerktos reformos.

KODĖL NENORIMA KURTI EFEKTYVIOS ŠVIETIMO SISTEMOS

- Įtakingos interesų grupės nesuinteresuotos nei mokyklų tinklo optimizavimu, nei mokslo metų ilginimu, nei aukštesniais kvalifikaciniais reikalavimais pedagogo profesijai.
- Verslininkai nesuinteresuoti pertekliniu jaunimo išsilavinimu. Jei visų mokinių pasiekimai bus aukšti, kas eis mokytis į profesines mokyklas?
- Visuomenei švietimas nėra prioritetas, ir politikai tai puikiai jaučia, todėl nukreipia išteklius į socialiai jautresnes sritis.
- Nepaisant to, kad švietimo sistema neefektyvi, ji išlieka pakankamai naši: su menkais ištekliais pavyksta pasiekti neblogus rezultatus.

**Vilnius
University**

Pranešimas parengtas įgyvendinant mokslinį tyrimą „ES šalių švietimo sistemų efektyvumo ir našumo analizė naudojant antrinius didelės apimties duomenis (EFACTAS)“, finansuojamą Europos socialinio fondo lėšomis pagal priemonės Nr. 09.3.3-LMT-K-712 veiklą „Mokslininkų kvalifikacijos tobulinimas vykdant aukšto lygio MTEP projektus“.

---

www.efectas.projektas.vu.lt